

דווקא בן־דגע, ואינו מסתמך על הנצחיות... ‏

שטיינברג פנה כה וכה, וירא כי אין טבע ואין שכחת החיים ואין כח והכשרה לאהבה — וימצא, לנחמתו, את האשה העברית. בין הנברים, הסחופים בבית־המדרש ובפקולטטת והרצוצים בעמל הפרנסה המטורפת, מתחלכת עוד האשה הכריאה בגבורתה המינית ושומרת בכשוף הנח מאז על מעין היצירה והקיום. ושטיינברג מחדש את תסופת האמת, הטטריארקט.

בשורה של ספורים נאים ומפדפדים ברשת דקה של שזירה אימפר סיוניסטית תאר לנו שטיינברג את המרץ החיוני המשומר של האשה העברית, שהספר והעסקים לא חצצו עוד בינה ובין הטבע, נרו יאיר. בקסמיה ובכח־ידה (במסום שאין „איש“, או כמעט שאיננו...) היא כובשת את החיים המתנוונים ומתנוולים, ומעמידתם, עד כמה שאפשר, על מכונם הטבעי. חג־ה־יה, העבה והאמיצה, אשת המנקה הקלוש והסחוף כגרוגרת, מצמיחה „בשטנים“ בערלית ואינה מפחדת מפני ה„שקצים“; ובתה פייגה, המלאה עסים כ„שקצה“, מטפלת בבעל הולת ונאמנה לו („טבעיות־ישראלית“ „בשטנים“). „בת הרב“ היא יותר בריאה ו„טבעית“ מהרב והרבנית ומחתנה החנוני, ועושה „מעשים מסוכנים“ להיום ולמות. והבחורה האגרנית של הצעיר האינטליגנט והפסימיסטן, שנתקף פתאם מ„עצבון“ משתק בשעה קב.עה לראיון, מושכת בפעמון בתקיפות ובסבלנות מינה, עד שהוא פותח... וביחוד מלכבת אותו. צופורה, אשת־הן זרסונית שנישאה לחנוני של דנים־מלוחים־בוהלין החסודה, — המדברת בעיניה המאירות יותר מאשר בפיה והמכניעה את העולם הפעוט והמלוכלך מסביב לה בנאות נשיות ובחיוניות משקית („בת ישראל“). ולא עוד אלא שהאשה של שטיינברג, בעלת פרינציפיון ההויה, מתעצמת לאחוז מתוך דבקות מפליאה בקיום, אם לא מתוך טירוף של הזיה—בציצית האחרונה של החיים, אפילו בשעה שהם מתנכרים או כנים („על חוף הדסנה“, „החולה ביער“, „מנת הזקנה“, „העורת“ ועוד).

רמזים בולטים לריאליזתה הבריאה של האשה מול הרומנטיות ההזויתית והשלומיאלית של הנבר (הגלות שנתה עלינו את סדר העולם) מצאנו גם בהווי הספרותי הקודם; אולם האירוטיקן המחודר שטיינברג מעלה את הערצת הנשיות למדרגת פולחן של עוֹזֵוֹיֵפֵי. כשכווד זה שב מפדישותו הנונה אל החכרה ההומיה ומתעלסת, הוא מתרשם עד עומק נפשו משלטון האשה המנסר שם; והוא עושה אותה למרכז האסוציאציות האימפרסיוניסטיות שלו, המרחיבות כל כך את הקף הרגשר תיו ומכניסות נשמת־חיים גם בעצמים דוממים. האשה היא אבן־הפילוסופים, שבכחה היא עושה את להטי האלכימיה שלו. אולם שטיינברג הוא מספד מעורר בה כמפסוים של חיות החיים, ובמקום שלא מצא דקע ריאלי לרקמת־חיים לא הועיל לו גם חירודו האימפרסיוניסטי והוא נאחז בסמליות מעורפלה („רביד הפלאים“, ובאופן חלקי גם „הלום“ ו„מות הזקנה“). ולא עיד אלא שהוא נוטה או לפובליציסטיקה, כשם שיש, להפך, מן היצירה האימפרסיוניסטית והפרשנות הפסיכולוגית הדקה כ„רשימותיו“ הפובליציסטיות, הקובעות מרשה לעצמן...

העמיד שטיינברג כמבחן את כשרון־החיים שלנו—ולא עמד בנסיון. הוֹא עוֹרֵר ראשונה, בכל הקפה הפיוֹלוֹגִי והפסיכולוגִי, את השאלה הגדולה של הכשרת היחיד־היהודי לחיים טבעיים ושלמים. וכמוכן, עשה זאת דרך הפדיסמה העליונה של החיוניות, האהבה. הסטודנט בוריס סולומונוביץ פיינברג, העשיר ברוחו הפרדוכסלי והעני בחוויות, זכה למאורע יקר ונדיר. הוא פגש בדרכו את אנה פבלובנה, עלמה נאה ומלאה הן רענן מאצילות אוקריינה, בת נכר נחמדה, הנותנת לצעיר היהודי „רגש סתום של עונג וכאב, של קרבת נפש ושל מרחק־נצחים“. והיא, נסיכת הנוי הפיסי, הזמינה את פיינברג, „שאין כחו אלא במקוריות נפשו“—אל ה„חומור“ הכווד והמלא חסדת הטבע, והתאהבה בו בכח־המושך של התפכים. אולם פיינברג, החפשי כדת ולאומיות, שלא נשארה לו אלא יחרות שלילית וחששת לכשלוך כלבר, מרגיש כי אין בו כח לאהבה ממושכה ולהשתרשות מוחלטה בעולמה הנאה והמשותת של אהובתו—ועוזב אותה בנפש דואכת. והוא שואל את עצמו: „האם לא בו האשם, בעלם היהודי, אשר אין לו רק לגרוי אהבה הראשון?“ הפרובלמה עמוקה, ונוגעת בעצם המקורות של היכולת החיונית.

בספור אחר, „הלום“, שלקה קצת בטשטוש מתוך גשישה אימפרסיר־ניסטית וערפלות הנושא—עמד שטיינברג על שאלה פסיכולוגית־לאומית אחרת, המטרידה אותו תמיד בתור בן אוקריינה, הארץ הקלסית של הפוגרומים: על הפחד הסיוהדי של־היהודי מפני המות. הקנדיט לפילוסופיה דוד בן־מנחם התקשה כל ימיו באותו הפחד המשונה, המהפך עם פקה, רזיו ונמרץ, לעדר שיות נאלמות כיום צרה—עד שמצא את החידה. היהודי אינדיבידואליסטן הוא, נתוס מן הטבע, ולפיכך מיתתו מיתת עולם, ואין ההויה הכללית מסייעתו באומץ־רוח ובכח־ידים בעמדו לפני הסכנה העליונה. נסתלקה מן היהודי הכרת נצחיותו, בתור חלק מן הטבע, ונפשו שחה ורועדת בפני הכליון המחלט. „אל אלהים! איזה צלם מפלצת: יהודי חי בלי השארת הנפש, יען יצא ממעגל הטבע; יהודי מוגילב בגלל פחד המות הגדול; יהודי רעבתן רק לחיי־שעה, משום שהוא מסוגר בתא חיים צר ומובדל מכל העולם!“ ורוד בן־מנחם מתעתד לכתוב היבוד מופלא, שיגיד לעמו פשעו וינבא לו טובות לקץ הימין, עת ישוב העם הפלאי, „ויבוא עם הטבע, אבי כל היצורים, בכרית חדשה, אשר עין זר לא השורנה“...

התיסה של הקנדיט לפילוסופיה, המתפרקד על מטה שבורה ויודע כי „חיבורו המופלא“ לא יכתב לעולם—היא נכונה בודאי מצד אחד: ההתרחקות המפורסמה מן הטבע (הוי, כמה קולמוסים כבר נשברו עליה!) מיעטה עצמת הגנתו האקטיבית של היהודי, כי אין רוח בלי שרירים. הפחד מפני המות יגדל בלי ספק, כשיקום אדם „עם טבע“ על אדם „בלי טבע“, מזוין על בלתי־כוזין. ואשר להשארת־הנפש, יטריח נא דוד בן־מנחם וישאל את ר' משה בן־מיימון, ויגיד לו ממש את החפך: האדם הוא נצחי עד כמה שוכה לרוח־ניו־ת־אינדבידואלי־ת. אנכ טורה הקנדירט לפילוסופיה בכדי להמשיך את הריבולוציה של הפסיכולוגיה היהודית גם על התקוות מעבר לקבר. אינסטינקט ההגנה העצמית של האדם הטבעי הוא

ההתפתחות הראשונה של נטיתו הפסימיסטית מתגלה בשיריו עמומי־הצליל וספג־י רגש אטי ומנוטוני קצת. יגונו הוא מתחילה אנושי־כסלי, כמרגיש את החדלון שבחיים ויודע את תרופתו הפליאטיבית: מי שמרים כום של חיים, טועם טפת אדם, — — — לכן צרי למית נדע, לכן יאהב מי שלב־לו; מי שירים כום של אהבה, ישכח חיש את אבלו.

(מחולות, כ״)

אולם אירוטיקן שכור־מאוויים כשטיינברג, שגריוו קודם לעצבונו, אינו יכול לראות זמן מרובה את האהבה כסם מהמם של שכחו כלבר. היא נעשית לו לעצמת־כנס של החיים, לערך בפני עצמו, שכדאי לחיות רשבילו ולהיות לחוליה בשלשלת הקיום והחדלון. ברם כשהוא מגיע להערכה כללית, חיובית ואופטימיסטית, זו, תופס אותו העצבון, וכיד יותר מהדקת, מצד אחר. הוא מרגיש אז את הלקוי בו גופו, כי לא ניתן לו, לפי מהות הקומפלקציה שלו, ליהנות מטוב החיים מתוך שלימות פיסית ורוחנית. החנוך, המצב המיוחד ואטביות של קיום עלוב מדורות פגמוהו ופסלוהו מהיות בלי־קיבול לאושר מלא. הוא אינו מוכשר עוד באופן אורגני לעכל כראוי את טוב העולם ואת שמחת החיים. ואז נעשה יגונו פרסיוֹלוֹגִי ומריר שבעתים. ההכרה כי בחוץ ישנם חיים שלמים, „לכם ולא לו“, מרעילה את מקלטו הפנימי. להרגשת הדלדול מצטרפת גם חמת העשוק, ומתוך קנאה כמאושרים הוא שואף כמעט לנקמות. החדלן העולמי נעשה לו אז למנחם, אח־לצרה; והוא מרגיש לברו, מתוך סיפוק מדאיב, בפטליות האורכת למשתה החיים ומרפרפת כנה על המסוכים, ששכרונם מטשטש עוד ההכרה הברורה:

דומה הדבר כאלו עדין

עוד מלאה הכום ועוד מתוק חיון,

עוד צוחל המשתה כצחוק וכמננינה, —

וצל קר ואלם כבר רכץ בפנה.

אין רואה הצל — והגיל עוד באולם,

אך צנחה חרדה לא־כרורה על כלם,

ויהי כבר כל קול וכל פנים עמומים,

כהיות לפני סער פני שמש אדומים.

הצחוק לא נשתתק. המחול לא חדל,

אך נחפו כגורל הצל אף הוא גדל,

ויחל ויגע בכנה כל אדרת,

כוחל אד בניה לפני רוח סיערת...

(ברלוק המנורה, ט״)

אכי טוב ולא טוב להיות גלוי־עינים יותר מאחרים. ושטיינברג זוקף יאת, בצדק, על חשבון רפיונו הפרטי — ופותח את הפרובלמה היהודית...

ב.

בספורו היותר יפה ושלם, „על גבול אוקריינה“, ובמשומות אחרים

דיוקנאות מסופרי הדור מאת ד״ר מ. רבינוז

יעקב שטיינבג

(הספור האימפרסיוניסטי)

א.

שטיינברג קלט פנוער את ריה ה„בשטנים“ ושירת העצב של המולדובנים—„אותו העצב המתוס מנשיקה ומעביר את האדם על דעתו“—וינחל מן הננב את תשוקת החיים העמוקים עם מלנכוליה ערבה, זעלולה לחיות למזירה אחרי העיון ההטטני והתנגשות עם „מצב מיוחד“. והנה פגע הדלדול־היהודי במספר־הפייטן, וישרה עליו רוח פסימית, שמקורה לא בחולשה ושביעה אלא בכח בטל של תאווה בלתי נמלאה. ויתכנס למחצה, כדי מקלט, לתוך עולמו הפנימי, ועיניו מטייפין לתור אחרי חמודות החוץ. שטיינברג ה האימפרסיוניסטן מהודר עם רפידה של „מדה שחורה“, להציר וירלן וחצי שופנהויאר בעל־כרחו. מעשה השועל והענבים...

בתור מספר ממשי, המרוקם בשיטת־העצבים הקדחתנית של מאוויי החיים, לא הרחיק שטיינברג ללכת בדרך ה„אימפרסיה“ כאורי ניסן גנסין, שהשתכר כהי שכרותו של לוט בהשיש הרגשות ובנות־הרגשות. די לו שעשה לעתים קרובות כאימפרסיוניסטן טפוסִי, את קליטת־דשמוי בת שתי קומות, באופן שהרושם הראשון הקלט מן החוץ נעשה בעולמו הפנימי לתופעה, שאפשר לנצל ולחוציא ממנה רשמים חדשים. אולם הוא לא גרש את הסאה, והפסיק ברגע הנכן כשאמר האימפרסיוניטן להיות ל„דקדנט“ סודק שערות, אם כי האימפרסיוניסטום הוא כבר „דקדנץ“ בצורה קלושה. ד„אימפ־סיה“ של שטיינברג היא על פי רוב כלגית יו״ש לפני הסעודה, יחריפות וחדוד החושים; ואף אנו נהנים עמו מן „הטפת המרה“ ומרכים תיאבן. ויש שהוא מסיח דעת ומתחיל מוצץ את הכום הרויקה—ואז אנו מניעים אחריו יד...

האימפרסיוניסטום, שהגיע־להפשטה סמלית אצל מטרלינק, פשט פחות או יותר בספרויות החדשות בשעת לקוי המציאות הריאלית. הבלטריסטים האיטנטיסים פרשו מן החוץ הגם והפרוע, התכנסו כלפי פנים ונָינו מאכמטרקטים; ואפילו כשיצאו לשוק החיים, לא הניחו עוד מידם את המסנת ולא הסירו מעיניהם את המשקפים הכפולים. ידו של האימפרסיר־ניסטום תק־ה בספרות היפה של רוסיה הסובייטית, הגדלה בתוך ריקניות ריאלית; והשפנתו נכרת פחות או יותר גם על כמה ממספרינו הצעירים, בעברית ואידית, שצצו בין הרבת עולמנו הישן ופיגמי בניינו החדשים. ושטיינברג, המרחף כל ימיו בין הצער היהודי החוסס ועידוד העברי הצעיר, שולח קרני מישוש אימפרסיוניסטיות לנשש ולתפוס את שניהם יחד.